

OPEN ACCESS

(E)straperlo: začiatok konca Druhej španielskej republiky?

Príklad korupcie vo vrcholnej politike a komparácia reflexie krízy v Madride a Astúrii¹

Maroš Timko

Na jeseň 1935 otriasla Španielskom aféra, ktorej názov sa v priebehu rokov premenil v hovorový výraz. Pojom „estraperlo“ sa dnes v španielčine označuje ilegálny obchod s tovarom kontrolovaným štátom alebo súbor produktov, ktoré sú predmetmi tohto obchodu. „Estraperlo“ je ale taktiež všeobecným označením pre intrigu.² Pôvod tohto slova je odvodený od podvodnej hazardnej hry, ktorá bola počas krátkej doby v Španielsku praktizovaná.

Hazardné hry neboli v období Druhej španielskej republiky (1931–1936) povolené. V tomto smere republika iba pokračovala v politike Prima de Riveru,³ ktorého režim ich v roku 1924 zakázal. Stále však bolo možné získať povolenie na prevádzkovanie hry v prípade, ak príslušné orgány uznali, že sa nejedná o hazard.

To bol aj prípad Daniela Straussa, podnikateľa z Holandska a vynálezcu hry *Straperlo*. Strauss, naturalizovaný Mexičan nemeckého pôvodu, bol obchodníkom s pochybnou povestou. Zaoberal sa organizáciou boxových zápasov, osláv a filmových produkcií, žil vo viacerých európskych krajinách, ako aj v USA či v Mexiku, odkiaľ v roku 1927 ušiel pre obvinenie z krádeže diamantu v hodnote 3.000 \$.⁴ Strauss musel takisto odísť po dvoch prehraných súdnych sporoch v roku 1931 z Dánska. Z Nemecka, kde sa mu podarilo prevádzkovať *Straperlo* v hoteli Quellenhof v Aa-

1 Tento výstup vznikol v rámci projektu „Kríza ‚Estraperlo‘ ako začiatok konca Druhej španielskej republiky?“ riešeného na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovy v Praze ako Vnitřní grant 2014.

2 Na základe *Diccionario de la lengua española* (DRAE), in: <http://lema.rae.es/drae/?val=straperlo>.

3 Miguel Primo de Rivera (1870–1930) — španielsky generál, ktorý vládol v rokoch 1923–1930 ako diktátor. Jeho represívny režim, napriek úspechom v rôznych oblastiach (budovanie infraštruktúry, ukončenie vojny v Maroku), musel čeliť vážnym ekonomickým problémom a stratil podporu verejnosti aj armády, pričom Primo de Rivera bol v januári 1930 nútený rezignovať.

4 Ako uvádza Townson, odvolávajúc sa na slová španielskeho ambasádora v Mexiku, vid': TOWNSON, N., *The Crisis of Democracy in Spain: centrist Politics under the Second Republic, 1931–1936*, Portland 2000, s. 320.

chene, ušiel pred nacizmom pre svoj údajný židovský pôvod.⁵ V roku 1933 sa presunul do Holandska, kde sa mu v spolupráci so spoločníkom Joachimom (Julesom) Perlowitzom⁶ a so svojou manželkou Friedou Lowann (názov *Straperlo* vznikol spojením prvých písmen priezvisk týchto osôb — Stra-Per-Lo), podarilo uviesť hru v troch kasínach.⁷ V roku 1933 sa Strauss a Perlowitz snažili presadiť *Straperlo* v belgickom meste Ostende ako aj v Amsterdame, kde boli po šiestich mesiacoch prevádzky, po tom ako vypršala platnosť licencie, hracie stoly vyhodené cez okno na ulicu.⁸ Po týchto neúspechoch sa so svojimi spoločníkmi rozhodol skúsiť šťastie v Španielsku.

Neúspech presadenia *Straperlo* vychádzal z podvodného charakteru tejto „mechanickej rulety.“ Strauss prezentoval *Straperlo* ako hru, v ktorej je úspech založený na matematických schopnostiach hráča a rýchlosti, s akou dokáže pod tlakom vykonávať jednoduché matematické operácie. *Straperlo* pozostávalo z pohyblivej časti — disku s číselníkom, ktorý sa točil konštantnou rýchlosťou stále v rovnakom smere. Gulička zavádzaná krupiérom do kanálika bola uvoľňovaná pomocou elektrického mechanizmu, pričom sa mala usadiť v jednom z dielikov, ktorý sa dal s ľahkosťou určiť pomocou výpočtu. Teoreticky to na prvý pohľad bola „spoločenská hra“.⁹ V skutočnosti však *Straperlo* obsahovalo hodinový strojček ovládaný bankárom, ktorý pomocou tlačidla menil rýchlosť akou sa disk otáčal, čo značne obmedzovalo úspešnosť výhry na základe matematických výpočtov.

Daniel Strauss sa po príchode do Barcelony vo februári 1934 rozhodol zorganizovať boxerský zápas medzi vtedajšími „esami v ringu“ Paulinom Uzcudun a Maxom Schmelingom, pričom nadviazal spoluprácu so známym organizátorom boxových zápasov a impresáriom, Joaquínom Gasom. Zápas, ktorý sa uskutočnil 13. mája 1934 a skončil finančným fiaskom pre organizátorov, však nebol primárnym dôvodom Straussovho pobytu v Katalánsku. Mal slúžiť iba ako forma sebaaprezentácie a spôsob ako nadviazať styky s významnými osobnosťami Španielska, ktoré mu mali dopomôcť k získaniu licencie na prevádzku *Straperlo*. Po počiatočnom neúspechu v nadväzovaní kontaktov s predstaviteľmi *Esquerra*, ktorým chcel ruletu predstaviť — Lluís Companys aj Carles Pi y Sunyer¹⁰ odmietli jeho pozvanie kvôli zvestiam o Straussovej

5 FONTBONA, M., *El estraperlo, una ruleta política*, in: *La Aventura de la Historia*, Vol. 11, No. 120, 2008, s. 38.

6 Zdroje sa v otázke priezviska tohto spoločníka rozchádzajú — Perlowitz, Perle, Perlo, Perla, Perles.

7 FONTBONA, M., c. d., s. 38.

8 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., *El caso Strauss: el escándalo que precipitó el final de la II República*, León 2008, s. 57.

9 *El escándalo Straperlo*, in: *Rojo y negro*, Vol. 2, No. 3, 2013, s. 14–15.

10 Lluís Companys (1882–1940) — katalánsky politik, šéf strany *Esquerra Republicana de Catalunya*, neskorší prezident Generalitat de Catalunya, na konci občianskej vojny odišiel do exilu do Francúzska, odkiaľ bol po obsadení krajiny nacistami vydaný Francovi a v roku 1940 popravený. Carles Pi y Sunyer (1888–1971) — katalánsky politik a inžinier, starosta Barcelony, v dôsledku udalostí z roku 1934 bol uväznený, na konci občianskej vojny odišiel do Veľkej Británie a neskôr do Venezuely.

činnosti v Holandsku —,¹¹ sa vďaka Gasovi dostal Strauss do kontaktu s Juanom Pich y Pon (1878–1937),¹² katalánskym politikom z *Partido Republicano Radical* (Republikánska Radikálna strana) a budúcim starostom Barcelony.

Na základe Straussových tvrdení ho mal Pich y Pon zoznámiť s Aureliom Lerrooux y Romero de Oca (adoptívnym synom šéfa *Radicales* Alejandra Lerrooux)¹³ a Miguelom Galantem, vojakom a známym rodiny Lerrooux. Po predvedení *Straperlo* v hoteli *Ritz* v Madride sa začalo rokovať o možnostiach získania licencie, pričom Aurelio Lerrooux navrhol obstaranie povolenia pomocou svojich kontaktov so Salazarom Alonsom¹⁴ (ministrom vnútra — pozn. autora). Pich y Pon mal sľúbiť Alonsovi a jeho podtajomníkovi Benzovi finančnú odmenu za súhlas s licenciou. Galante mal pomocou sumy 50.000 peset získať podporu Josého Valdiviu (šéfa polície), ktorý mal zaistiť súhlasy Technickej a Súdnej komisie pri preskúmvaní prístroja.

Po kladnom vyjadrení komisií bol v Barcelone dohodnutý kontrakt, ktorí podpísali Strauss, Pich y Pon, Gasa a Uzcudun, na základe ktorého vznikla akciová spoločnosť. Zmluva rozdeľovala polovicu ziskov spoločnosti medzi Pich y Pona, Aurelia Lerrooux a jeho otca. Neskôr sa odsúhlasilo, že Alejandro Lerrooux dostane 25 %, Pich y Pon 10 % a po 5 % zo zisku mali dostať Aurelio, Galante a novinár Santiago Vinardell. *Straperlo* bolo potom prezentované na ministerstve vnútra v prítomnosti Salazara Alonsa, Benza a Vinardella. Minister vnútra Alonso informoval Straussa, že o veci nechce rozhodovať sám a je preto potrebný súhlas premiéra Ricarda Sampera. Aurelio Lerrooux navrhol, že najlepšia cesta na získanie Samperovho súhlasu vedie skrz premiérovho priateľa, Sigfrida Blasca.¹⁵ Samper mal po rozhovore s Blascom sľúbiť súhlas za 400.000 peset pod podmienkou, že mu Salazar Alonso záležitosť objasní. 14. augusta mal Strauss kúpiť Aureliovi Lerrooux zlaté hodinky v hodnote 2.800 peset, ktoré posledný menovaný daroval svojmu otcovi. Identické hodinky mal požadovať Aurelio 25. augusta pre Salazara Alonsa, ktorý následne po zisku hodínok a odobrení od Sampera s licenciou súhlasil. Navyše mal Strauss získať autorizáciu napísanú a podpísanú Benzom.

Po prenajatí a údajnej celkovej rekonštrukcii kasína v San Sebastián a ďalších Straussových výdavkoch, nutných pre úspešné fungovanie kasína, sa 12. septembra 1934 začalo *Straperlo* hrať. Po troch hodinách hrania bolo ale kasíno políciou zatvo-

11 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 64–65.

12 Tamtéž, s. 66.

13 Alejandro Lerrooux García (1864–1949) — republikánsky politik, novinár, zakladateľ a šéf Republikánskej Radikálnej strany. Počas Druhej republiky zastával viacero ministerských postov a trikrát i funkciu premiéra. Vďaka vzťahom s čelnými predstaviteľmi armády bol informovaný o povstaní zo 17. a 18. júla 1936 a podarilo sa mu odísť do Portugalska, odkiaľ sa vrátil do Španielska v roku 1947.

14 Rafael Salazar Alonso (1895–1936) — politik z Radikálnej strany, zastával posty ministra vnútra (1934) a starostu Madridu. Počas občianskej vojny bol v Madride zatknutý, 22. 9. 1936 odsúdený pre údajnú spoluúčasť na povstaní a nasledujúci deň popravený.

15 Sigfrido Blasco-Ibáñez Blasco (1902–1983) — valencijský politik a novinár, syn známeho spisovateľa Vicenteho Blasco Ibáñeza, na začiatku občianskej vojny odišiel do exilu do Francúzska a neskôr do Chile.

rené, pričom Strauss uviedol, že okrem iného prišiel o veľké množstvo peňazí vo forme žetónov, ktoré zmizli zo stolov. Po neúspechu v San Sebastián bol z celej záležitosti z finančných dôvodov vylúčený Blasco, pričom Aurelio Lerroux Straussovi slúbil, že hneď ako sa jeho otec vráti do čela vlády, *Straperlo* povolí. Aureliov známy vrah navyše Straussovi povedal, že ak by bola ministrom vnútra Alonsovi zaplatená vhodná suma, nikdy by *Straperlo* nezakázal. Bol uzatvorený nový kontrakt, medzi Aureliom Lerroux, Gasom, Uzcudunom a Straussom.

Po tom, ako sa stal Alejandro Lerroux premiérom (október 1934 — pozn. autora), mal byť Strauss informovaný Aureliom, že jeho otec už nariadil Vaquerovi (novému ministrom vnútra — pozn. autora) a Benzovi, aby bola udelená licencia na *Straperlo*. Plánované uvedenie rulety v hoteli *Formentor* v Palma de Mallorca malo najprv pozastaviť odmietnutie autorizácie zo strany vojenských predstaviteľov. K povoleniu zo strany ministerstva vojny malo dôjsť až s nástupom Lerrouxa do tohto úradu. Po investíciách do rekonštrukcie a zaistení fungovania však bolo kasíno po ôsmich dňoch zatvorené na základe nariadenia z ministerstva vnútra. Po týchto neúspechoch sa Strauss vrátil do Holandska, s údajnou stratou vo výške 85.000 florénov (425.000 peset).¹⁶ Strauss sa ale domov vrátil s listinami a dokumentmi ohľadom zavádzania *Straperlo*, kompromitujúcimi *Radicales*, ktoré sa onedlho snažil využiť vo svoj prospech.

Na tomto mieste je potreba vyjadriť sa k pravovernosti popisu udalostí zo Straussovho pohľadu. Na jednej strane je samozrejmé, že mnoho uvedených údajov bolo nepravdivých, resp. „upravených.“ Strauss bol už od prvých dní, kedy aféra vyšla na povrch, označovaný za „podvodníka najhoršieho druhu,¹⁷“ alebo za „zručného zvodcu,“ ako ho neskôr pomenovala Vyšetrujúca komisia.¹⁸ Na druhej strane je však priam nepochopiteľné, s akou naivitou sa do biznisu so *Straperlo* zapojili inkriminované osoby, napriek Straussovej minulosti, ktorá bola príčinou nedôvery zo strany *Esquerria*.

Prvý Straussov list, v ktorom požadoval odškodnenie za spôsobené straty bol adresovaný Alejandrovi Lerroux. List bol doručený na jar 1935, pričom podľa Lerrouxových vlastných slov „... (mi) bolo odhalené, že osoba môjho priezviska, z mojej rodiny a ďalší moji známi, boli vo vzťahu s dolu podpísaným pri uvádzaní hracieho aparátu... *Straperlo* do prevádzky..., že po cestách, jednaniach a značných výdavkoch ho opustili bez zisku licencie potrebnej pre prevádzku a bez splnenia záväzku odškodniť ho. Vyžadoval moju intervenciu, aby som im nariadil nahradenie škôd a zaplatenie výdavkov... Dokument oplýval ekonomickým vydieraním od prvého až po posledné slovo“.¹⁹

Alejandro Lerroux ignoroval tento list aj preto, že „meno (autora listu — pozn. autora) mu nič nehovorilo, ani mu nepripomínalo (jemu) známu osobu“.²⁰ Toto tvr-

16 Vyššie popísané udalosti sú uvedené na základe listu Daniela Straussa prezidentovi Španielska Nicetovi Alcalá-Zamorovi zo dňa 5. 9. 1935, in: GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 207–236.

17 Ako uviedol astúrsky denník *Región* dňa 24. 10. 1935.

18 TOWNSON, N., *La ruptura de un consenso: los escándalos Straperlo y Tayá*, in: *Historia y Política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, No. 4, 2000, s. 37.

19 LERROUX, A., *La pequeña historia de España (1931–1936)*, León 2009, s. 392.

20 Tamtéž.

denie je tak v kontradikcii s vyššie uvedenými udalosťami vylíčenými podľa Straussa. Ďalšia cesta, ktorú sa Strauss snažil využiť k navráteniu peňazí viedla skrz právnikov. Lerroux ale odmietol prijať advokátskeho koncipienta a zavrhol zaoberať sa touto záležitosťou napriek tomu, že obvinenie bolo tentoraz doplnené o príslušné kompromitujúce dokumenty a fotografie.²¹ Je síce pochopiteľné, že ako premiér sa nemohol venovať každému udaniu, ktoré sa k nemu dostalo, na druhej strane ale obvinenie obsahujúce mená vysoko postavených politikov, doplnené o dôkazy vo forme fotografií a listín pravdepodobne stálo za preskúmanie. Táto Lerrouxova povrchnosť, ako sa neskôr ukázalo, mala mať ďalekosiahle následky.

Strauss sa skrz Henriho Torresa (právnik, ktorému zveril svoj prípad — pozn. autora) dostal do kontaktu s Indaleciom Prietom,²² ktorý sa rozhodol s prípadom oboznámiť Manuela Azaña.²³ Navyše, ako udáva vo svojej publikácii García Rodríguez, Daniel Strauss bol podľa všetkého odškodnený Prietom pomocou fondov z *Banco de España* v Oviede, ktorá bola vykradnutá počas revolúcie v Astúrii.²⁴ Obaja ľavicoví lídri, politickí rivali Alejandra Lerroux, sa rozhodli využiť situáciu vo svoj prospech a odoslať list s obvineniami prezidentovi Španielska, Nicetovi Alcalá-Zamorovi.²⁵ Obvinenie tak bolo od začiatku politicky motivované a Azaña s Prietom si mohli vybrať vhodný okamih na jeho využitie.²⁶

Po tom ako sa list s obvineniami dostal v polovici septembra 1935 k prezidentovi, sa Alcalá-Zamora rozhodol konfrontovať Lerrouxa s jeho obsahom na dvoch stretnutiach. Lerroux vtedy spomenul, že daná záležitosť sa k nemu dostala už dvakrát v priebehu roka, a aj v prípade, že by sa o tomto prípade začalo rokovať v kongrese, strach nemá a to ani pred výbuchmi hnevu v parlamente.²⁷

21 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 84–85.

22 Indalecio Prieto Tuero (1883–1962) — socialistický politik a novinár, prezident PSOE v rokoch 1935–1948, počas Druhej republiky zastával viacero ministerských postov a v dôsledku revolúcie v roku 1934, na ktorej prípravách sa aktívne podieľal, musel utiecť do exilu. V období občianskej vojny bol ministrom námorníctva a letectva, resp. od mája 1937 ministrom národnej obrany (1936–1938). Neskôr odišiel z aktívnej politiky a koniec občianskej vojny ho zastihol v Mexiku, kde sa ďalej politicky angažoval.

23 Manuel Azaña Díaz (1880–1940) — republikánsky ľavicový politik a spisovateľ, zakladateľ a šéf *Acción Republicana* a neskôr *Izquierda Republicana*, španielsky premiér (1931–1933, 1936) a neskôr druhý prezident republiky (1936–1939). Snažil sa presadiť množstvo reforiem v oblasti armády, sekularizácie verejného života, alebo pozemkovú reformu. Po víťazstve Ludového frontu vo voľbách vo februári 1936 sa stal znova premiérom a neskôr prezidentom, po dobytí Barcelony ušiel v roku 1939 do exilu do Francúzska.

24 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 87.

25 Niceto Alcalá-Zamora y Torres (1877–1949) — španielsky právnik a politik, post ministra zastával už za monarchie. Po podpise preroepublikánskeho Paktu zo San Sebastián (1930) sa stal prezidentom novovzniknutého Revolučného výboru a po vyhlásení republiky sa stal v apríli 1931 predsedom dočasnej vlády a v decembri 1931 i prvým prezidentom Druhej republiky. V apríli 1936 bol zbavený funkcie a počas občianskej vojny bol v exile vo Francúzsku, odkiaľ v priebehu 2. svetovej vojny odišiel do Argentíny.

26 TOWNSON, N., *La ruptura de un consenso...*, s. 34–35.

27 LERROUX, A., c. d., s. 427.

Alcalá-Zamora, veľmi sektársky a intervenujúci prezident, tak pomocou listu získal zámienku pre nevymenovanie Lerrouxa premiérom novej vlády,²⁸ po odstúpení dvoch agrárnických ministrov 19. septembra. Namiesto neho sa stal premiérom nestraník Joaquín Chapaprieta,²⁹ vtedajší minister financií, ktorý však bol s obvineniami ohľadom *Straperlo* oboznámený až začiatkom októbra. Vyčítal prezidentovi, že ak by o celej záležitosti vedel, nebol by do vlády zaradil Lerrouxa. Chapaprieta prezidentovi poradil, aby celú záležitosť odložil a list považoval za nedoručený z dôvodov, že zvolený spôsob vznesenia obvinenia (skrz prezidenta — pozn. autora) nebol právoplatný a jeho intervencia by veci pridala politický charakter.³⁰

Situácia sa však zmenila po bankete na počesť Alejandra Lerroux, na ktorom šéf *Radicales* venoval na prezidentovu počesť sarkastický prípitok. V dôsledku udalostí sa prezident rozhodol 12. októbra upovedomiť o obvineniach šéfov dvoch vládnych strán, pričom popieral, že by bol o veci vedel pred vypuknutím poslednej vládnej krízy. Následne Chapaprieta s Gil Roblesom³¹ detailne oboznámili o situácii Lerrouxa, no ten nebol kvôli týmto obvineniam ochotný odstúpiť. Podľa Lerrouxa bola práve jeho rezignácia cieľom prezidentovho konania.³² Po tom, ako sa vláda dohodla posunúť celú záležitosť prokurátorovi, však večer 18. októbra predstúpil pred novinárov Chapaprieta so slovami: „Oficiálne prišlo do rúk vlády oznámenie, podpísané cudzincom... v ktorom boli formulované obvinenia voči istým osobám vo veci domnelých nezrovnalostí, spáchaných pri príležitosti vykonávania verejných funkcií. Vláda posunula obvinenie úradnou cestou prokurátorovi...“ Premiér takisto spomenul, že sa jedná o záležitosť týkajúcu sa „hry“.³³

Tento čin údajne inicioval prezident, ktorý sa bál, že otázka bude otvorená v kortesochoch. Spolu s Chapaprietom a Roblesom mal mať tiež strach z toho, že obvinenia verejne odhalí Azaña vo svojom prejave. Títo traja mali nakoniec rozhodnúť o vypustení záležitosti na verejnosť.³⁴ Ich strach bol opodstatnený — tým, že hneď po oboznámení sa s celým prípadom vec neposunuli súdom, kryli eventuálny trestný čin, pričom takto chránili Lerrouxa. Navyše, prezidentovi prišiel z Haagu list od istého právnika, datovaný k 8. októbru, ktorý v mene Straussa požadoval navrátenie

28 TOWNSON, N., *La ruptura de un consenso...*, s. 35.

29 Joaquín Chapaprieta y Torregrosa (1871–1951) — španielsky politik a právnik. Minister-ský post zastával už za monarchie, od mája 1935 bol ministrom financií, v septembri 1935 sa stal navyše premiérom. V decembri toho istého roku, počas vlády Portelu Valladaresa, opustil post ministra financií.

30 RUIZ MANJÓN, O., *El Partido Republicano Radical (1908–1936)*, Madrid 1976, s. 505.

31 José María Gil-Robles y Quiñones de León (1898–1980) — španielsky politik a právnik, zástanca accidentalizmu (accidentalismo), bol jedným zo zakladateľov a šéfom *Confederación Española de Derechas Autónomas* (CEDA). Po voľbách v roku 1933 podporoval vlády vedené Radikálmi, od mája do decembra 1935 bol ministrom vojny. Od víťazstva Ludového frontu vo februári 1936 bol vodcom opozície, po vypuknutí povstania odišiel do Portugalska, odkiaľ podporoval povstalcov. Do Španielska sa vrátil v roku 1953, po Francovej smrti a následnom neúspechu svojej strany vo voľbách v roku 1977 odišiel definitívne z politiky.

32 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 107–109.

33 *La Voz*, 19. 10. 1935, s. 1.

34 TOWNSON, N., *The Crisis of Democracy...*, s. 319.

dokumentov, ktoré boli prezidentovi poslané, na základe predpokladu, že odoslané listiny adresáta nezaujali. Prezident, ktorý považoval oba prípady za odlišné, sa napriek Chapaprietovým radám rozhodol posunúť list vláde.³⁵

Vďaka nejasnému vyhláseniu Chapaprieta a trvajúcej cenzúre sa od 19. októbra začínali objavovať v tlači rôzne informácie, týkajúce sa správy o obvinení. Periodiká z Madridu i Astúrie však až do 22. 10. 1935 neposkytovali konkrétnejšie informácie. Popisovali iba, že autorom je „holandský žid“,³⁶ obvinené osoby zastávali nejaký verejný úrad a je pravdepodobná výmena dvoch alebo troch ministrov.³⁷ Zaujímavou je takisto správa madridského *El Debate* z 20. októbra o pokračovaní vyšetrovania udalostí v Barcelone, týkajúcich sa Mexičana Straussa. Ten mal na viacerých miestach v Španielsku uviesť svoju ruletu, ktorá však bola na nariadenie autorít zakázaná.³⁸

Postupne však silnel tlak na otvorenie otázky v parlamente, pričom Miguel Maura sľuboval svoju intervenciu v prípade, ak by sa tak nestalo. Takisto Chapaprieta deklaroval, že v prípade, ak bude načatá záležitosť s obvineniami v kortesochoch, „táto vláda nikdy neostane v tichosti, a ak sa to bude vyžadovať, odpovie“.³⁹ 22. októbra 1935 tak bola záležitosť týkajúca sa správy s obvineniami otvorená v parlamente. Po počiatočnom rozčarovaní Pérez Madrigala (Radikál) z daných obvinení, bol Chapaprieta neskôr oficiálne vyzvaný k objasneniu záležitosti, pričom premiér deklaroval, že k prezidentovi prišiel list s obvineniami, ktorý posunul vláde, a tá ho, z dôvodu neskoršieho vyvodenia zodpovednosti, posunula súdom. Pérez Madrigal považoval celú záležitosť za kampaň proti Lerrouxovi a ľuďom, ktorí s ním tvorili protirevolučnú frontu, pričom vyzdvihol pakt Lerroux — Robles, slovne zaútočil na lavicu a celú vec označil za ohavnosť zo strany revolucionárov.

Chapaprieta súhlasil s návrhom vytvorenia parlamentnej komisie pre prešetrenie obvinení, z dôvodu potreby objasnenia záležitosti a očistenia vlády. Gil Robles počas diskusie oznámil, že dôjde k objasneniu v otázke zainteresovaných osôb, pričom vláda má spôsob na potvrdenie obvinení zo strany Straussa a to pomocou diplomatického zastúpenia krajiny v Holandsku. Tento spôsob ale mal byť veľmi zdĺhavý a tak bola vec posunutá prokurátorovi. Maura po vyhýbavej odpovedi Roblesa na výzvu zverejnenia mien tvrdil, že ak nebudú uverejnené konkrétne mená, je možné dedukovať, že toto obvinenie sa môže dotýkať všetkých osôb, ktoré vykonávali verejné posty v septembri 1934. Robles odpovedal, že vláda je pripravená začať s detailným vyšetrovaním. Po výmene názorov medzi Roblesom a Barcióm, týkajúcej sa analógie medzi danou záležitosťou a minulou interpeláciou v otázke koncesií pre tabak, spájaných s Prietom, sa neskôr dostal k slovu i Alejandro Lerroux.

Lerroux začal svoj prejav so slovami, že sa jedná o veľkú intrigu, pričom on sám sa stal obeťou mnohých nespravodlivostí. Nechcel odpovedať na niečo, čo zatiaľ nebolo formulované a taktiež žiadal čo najrýchlejšie vyšetrovanie. Opýtal sa, ako možno

35 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 105.

36 *El Comercio*, 19. 10. 1935, s. 6. *El Comercio* v tomto prípade správne uviedol Straussovo spojenie s lavicou (pozn. autora).

37 *El Siglo Futuro*, 19. 10. 1935, s. 28.

38 *El Debate*, 20. 10. 1935, s. 6.

39 *Heraldo de Madrid*, 22. 10. 1935, s. 12.

označiť osoby, ktoré zostali v styku so Straussom, v prípade, ak bol ten označovaný ako nekompetentná osoba. V nadväznosti na túto otázku vytiahol z vrečka Straussov list z Haagu, ktorý sa týkal záležitostí s koncesiami na hru v San Sebastiáne a na Mal-lorke. V liste sa „hovorie o prípade, ktorý má značný význam najmä pre... Azaňu“.⁴⁰ Tento list bol adresovaný Martínovi Guzmánovi (priateľ, radca a spolupracovník Azaňu — pozn. autora). Druhý list, ktorý Lerroux prečítal, bol podpísaný Guzmánom a obsahoval tvrdenie, že „záležitosť, ktorú mi ponúkate má v skutku značný politický úžitok a my ju samozrejme uchováme pod podmienkou možnosti voľby, podľa nášho uváženia, vhodného momentu na použitie informácie“.⁴¹ Lerroux ukončil svoj prejav tvrdením, že sa neprišiel obhajovať, keďže ho nikto neobvinil, a zároveň dodal, že by odpovedal iba na obvinenia založené na dôkazoch.

V dusnej atmosfére, ktorá panovala, vystúpil Goicoechea, ktorý uviedol, že na základe jeho informácií bol „pán Strauss podnikateľom s hrou vo Formentore v decembri 1934, ktorá mala autorizáciu od Vaquera (ministra vnútra od októbra 1934 — pozn. autora)“.⁴² Toto tvrdenie vyvolalo protest zo strany Vaquera a veľký škandál, pričom Rey Mora tvrdil, že bez ohľadu na to, či fakt, že sa hralo bol chybou alebo trestným činom, je potreba vyšetriť, či tento nedostatok mal autorizáciu vtedajšieho ministra vnútra. Goicoechea nakoniec priznal, že Vaquero nebol o veci informovaný.

Po diskusii bol návrh na vytvorenie Vyšetrovacej komisie schválený, pričom získal podporu Chapaprietu, Roblesa i Mauru. Po skončení zasadania kortesov sa zhromaždili jednotlivé strany aby vymenovali svojich zástupcov do komisie, ktorá mala objasniť tieto obvinenia. Tá napokon pozostávala z 21 členov rôznych politických strán.

Aj na základe vyššie uvedeného je možné pozorovať zaujímavý postoj Gil Roblesa (resp. CEDA) k celej afére, ktorý bol načrtnutý v *El Debate* už 23. októbra: „Pozícia hnutia CEDA, ktoré je, tak ako celá opozícia poukázala, celkom vzdialené od záležitosti, ... bola definovaná Gil Roblesom. Ani solidarita ani nesolidarita voči nikomu, do- kiaľ sa skutky neobjasnia; iba záujem... na skorom poznaní pravdy...“⁴³ To dokazuje aj Townson, ktorý uvádza: „Od začiatku škandálu, ‚accidentalistas‘ (CEDA — pozn. au- tora), chceli čo najskoršie odsúdenie *Radicales*... Vodca CEDA, José María Gil Robles, bol nadšený možnosťou poslať správu s obvineniami prokurátorovi, uverejniť ju a preniesť celú záležitosť do parlamentu... Sčasti chcela CEDA ubrániť svoju vlastnú reputáciu, no jej hlavným cieľom bolo oslabenie *Radicales* pre svoje účely.“⁴⁴ Ako bude ďalej doká- zané, po prepuknutí aféry v plnej miere a odstúpení ministrov z Radikálnej strany sa rétorika pravicových periodík voči *Radicales* a celej afére značne zmiernila. To je dô- kazom stratégie CEDA počas celej kauzy: posilnenie CEDA a zároveň oslabenie, no nie zničenie Radikálnej strany tak, aby tá mohla pre CEDA zaručiť väčšinu v parlamente.⁴⁵

Bezprostredné reakcie novín v nadväznosti na aféru Strauss (ako začala byť celá záležitosť so *Straperlo* a Straussovým obvinením nazývaná — pozn. autora), boli v ob-

40 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 136.

41 *El Debate*, 23. 10. 1935, s. 6.

42 *Heraldo de Madrid*, 22. 10. 1935, s. 14.

43 *El Debate*, 23. 10. 1935, s. 2.

44 TOWNSON, N., *La ruptura de un consenso...*, s. 38.

45 Tamtéž.

lasti Astúrie pomerne homogénne. Popisovali počiatočnú činnosť Vyšetrovacej komisie, komentáre rôznych politikov ako i aktivity Radikálnej strany. Zároveň však celá záležitosť bola definovaná ako „politická intriga“ (*El Carbayón, La Voz de Asturias*), pričom *El Carbayón* vo vydaní z 24. októbra za tým všetkým videl prácu extrémnej lavice, ktorá chcela zničiť vládny blok. Takisto bol prítomný predpoklad skorého vydania posudku Vyšetrovacej komisie, ktorý sa ukázal byť pravdivý.

Udalosti boli odlišne reflektované v madridských periodikách. Taktiež dochádzalo k popisu aktuálnych udalostí a vyjadrení politických osobností. Došlo tu však i k polarizácii tlače, podmienenej politickou orientáciou novín, kedy pravicové periodiká prezentovali Straussa ako žida a cudzinca,⁴⁶ i keď *El Siglo Futuro* sa na rozdiel od *El Debate* nezdržal kritiky Gil Roblesa. Dňa 24. októbra uverejnili oba denníky články proti cudzincom, kedy argumentácia *El Siglo Futuro* bola založená na príkladoch cudzineckej špionáže a pokladala otázku: „Čo robia títo nežiaduci cudzinci v Španielsku?“⁴⁷ *El Debate* takisto popisoval Straussa ako nežiaduceho cudzinca a uvádzal ďalšie príklady podozrivých cudzincov.⁴⁸

Naproti tomu noviny republikánskej lavice sa síce k Straussovi vyjadrovali kriticky (*La Libertad*), no nezdôrazňovali ani fakt, že bol cudzincom, ani jeho údajný židovský pôvod. Denník *La Voz* s ním dokonca publikoval interview týkajúce sa divadla a literatúry. *La Libertad* ale už od 23. októbra požadoval silnejšiu intervenciu zo strany republikánskej lavice a zároveň vyzýval k rozpusteniu nespôsobilých kortesov.⁴⁹ *Heraldo de Madrid* na rozdiel od pravicových denníkov popisoval „veľkú machináciu“ postupu pravice do vlády a paralelné odstavenie lavice.⁵⁰ Zároveň dochádzalo ku kritike monarchie, ktorá vraj podobné obvinenia skrývala, naopak republika ich mala posunúť k súdom a vyvolať dôsledky (*La Libertad, Heraldo de Madrid*).

Na schôdzi Vyšetrovacej komisie bol dňa 23. októbra vytvorený výbor na čele s prezidentom komisie Gregoriom Arranzom, ktorý na druhý deň začal s prešetrovaním udalostí a dokumentov týkajúcich sa *Straperlo*. Ich postup vychádzal z listu s obvinením, pričom komisia prešetrovala pravdivosť priložených dokumentov a údajov. V rámci vyšetrovania navštívil výbor Generálne riaditeľstvo bezpečnosti, kde sa zaoberal overovaním autenticity dokumentov spojených s presadzovaním hry, ktorých kópiu poslal Strauss v liste prezidentovi. „Členovia výboru mohli potvrdiť, že autorizácia odoslaná Eduardom Benzom do San Sebastiánu sa zhodovala s jej kópiou, s výnimkou jedného bodu. Tam kde bol uvedený súhlas nadriadeného bez podpisu, bola na kópii protokolu z Generálneho riaditeľstva bezpečnosti ručne napísaná poznámka ministra Salazara Alonsa, proti autorizácii.“⁵¹ Taktiež sa overila prítomnosť *Straperlo* na ministerstve vnútra, čo dokázali vo svojej výpovedi dvaja strážnici. Výbor tiež vypočul podtajomníka ministerstva vnútra Benza, ktorý potvrdil svoj podpis na

46 „Vážne obvinenia. Intrigy a špinavé hry. Tam sú oni! A ako vždy, vlastenecky za tým stoja cudzinci. Strauss a Martín Luis Guzmán...“ in: *El Siglo Futuro*, 23. 10. 1935, s. 7.

47 *El Siglo Futuro*, 24. 10. 1935, s. 5.

48 *El Debate*, 24. 10. 1935, s. 1.

49 *La Libertad*, 23. 10. 1935, s. 1

50 *Heraldo de Madrid*, 24. 10. 1935, s. 1.

51 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 142–143.

liste adresovanom Straussovi, v ktorom mu oznámil kladný výsledok opatrení pre získanie autorizácie. Benzo však tvrdil, že konal na základe príkazov nadriadeného.⁵² Okrem výsluchu Luisa Zafortezu došlo i ku kontrole autenticity faktúr na už spomenuté zlaté hodinky pre Lerrouxa a Alonsa.

Na druhý deň sa výbor venoval vypočúvaniu Emeteria Mugu, guvernéra provincie Guipúzcoa, ktorý deklaroval, že hru povolil na základe príkazu zhora. Po troch hodinách hrania a následnom telefonáte so Salazarom Alonsom, ktorý chcel vedieť, či sa hrá *Straperlo*, bola ruleta zakázaná.⁵³ Muga v telefóne Alonsovi pripomenul, že príkazy na povolenie hry prišli z ministerstva. Počas výsluchu taktiež potvrdil pravdivosť telegramov, ktoré tvorili časť prílohy k obvineniu. Výbor počas svojho vyšetrovania navštívil aj *International Banking Corporation*, ktoré Strauss spomínal v dokumentoch pripojených k listu, pričom neskôr sa dobrovoľne rozhodli vypovedať Salazar Alonso, Ricardo Samper, Eloy Vaquero, Sigfrido Blasco a Rafael Picavea.⁵⁴ Po týchto krokoch sa komisia, po dlhej nočnej schôdzi, rozhodla vyniesť ráno 26. októbra posudok.

Na tomto mieste je však potreba objektívne sa vyjadriť ku práci komisie. Napriek faktu, že rýchlosť jej činnosti potešila mnohých politikov (Chapaprieta, Gil Robles), možno s odstupom času nazerať na túto rýchlosť ako na kontraproduktívnu z hľadiska kvality a hĺbky vyšetrovania. „... komisia vyšetrila komplexnú intrigu vo veľmi krátkom čase pomocou veľmi sporných postupov a dôkazov. Iba traja z ôsmich obvinených vypovedali pred komisiou. Tieto výpovede nezahŕňali svedectvo Straussa...“⁵⁵ Navyše, ako tiež uvádza Townson, parlament svojím vyšetrovaním a následným rozsudkom porušil delbu moci medzi súdnou a zákonodarnou.⁵⁶

V otázke reflexie fungovania Vyšetrovacej komisie možno povedať, že okrem popisu jej činnosti a vyjadrení rozličných politikov, bola v periodikách z Madridu (*Heraldo de Madrid*, *La Libertad*), ako aj z Astúrie (*El Carbayón*), prítomná pochvala existencie a práce komisie. Takisto bola komisia vyzývaná k rýchlosti a k vyšetrovaniu do hĺbky. V rámci Madridu však bolo stále badateľné pokračovanie sporov medzi ľavicou a pravitou, pričom *El Siglo Futuro* 26. októbra pripomínal, že *Straperlo* sa hralo počas toho, ako boli zhromažďované zbrane v Astúrii na budúcu revolúciu. Republikánska ľavica kontrovala označením členov CEDA a monarchistov za „nepriateľov režimu“.⁵⁷ Takisto sa objavovali v rámci Madridu i Astúrie nové zistenia týkajúce sa aféry a osoby Straussa, či už nepravdivé,⁵⁸ alebo podrobne popisujúce Straussove kroky v Španielsku, ako tomu bolo napríklad v prípade článku Brauilia Solsonu.⁵⁹

Na pozadí vyšetrovania aféry komisiou sa uskutočnili dve schôdze *Radicales*. Na prvej, ktorá sa uskutočnila večer po skončení debaty v parlamente, bola vydaná

52 *El Noroeste*, 25. 10. 1935, s. 1.

53 *El Noroeste*, 26. 10. 1935, s. 1.

54 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 144.

55 TOWNSON, N., *La ruptura de un consenso...*, s. 37.

56 Tamtéž, s. 36–37.

57 *La Libertad*, 26. 10. 1935, s. 1.

58 „Vie sa, že Daniel Strauss nie je Holanďan, ale Poliak. Nedorozumenie spôsobilo poznávanie čísla jeho automobilu, ktoré je holandské.“ in: *La Prensa*, 25. 10. 1935, s. 4.

59 *La Voz*, 25. 10. 1935, s. 1, 3.

správa, požadujúca rýchlu prácu komisie a konkretizáciu zodpovedností, aby tie mohli byť účinne vymáhané.⁶⁰ Na ďalšej schôdzi strany, ktorá sa konala na druhý deň, boli potvrdené závery z predošlého jednanja. Po vystúpení viacerých poslancov trval Lerroux na intervencii *Radicales* v komisii a ich úlohe kritikov.⁶¹ Ako dodal, jednalo sa o intrigu proti strane a preto bolo potreba celú záležitosť objasniť. Nelichotivej situácii, do ktorej sa strana dostala, nepomohlo ani Lerrouxove klamlivé vyjadrenie, že o dokumentoch a obsahu obvinenia nevedel až do doby, kedy bol list s obvineniami oficiálne posunutý vláde — tvrdenie, ktoré sa muselo javiť ako vysoko nepravdepodobné vzhľadom na Lerrouxove postavenie.⁶²

Posudok komisie, vydaný ráno 26. októbra obsahoval popis 28 dokumentov odoslaných Straussom, (z ktorých bolo komisiou overených a následne vymenovaných len 12 — pozn. autora) ale aj konkrétne realizované kroky pri vyšetrovaní a tiež mená osôb, ktoré prišli vypovedať. Samotný posudok pozostávajúci z piatich častí deklaroval, že „komisia usudzuje, s uvážením, že overovanie dokumentov, ktoré bolo možné uskutočniť a ďalšie vykonané opatrenia, ktoré preukázali autenticitu dokumentov; že nejde o líčenie udalostí zbavené vierohodnosti... (a) súdi, že by malo dôjsť k dôkladnému vyšetrovaniu skrze príslušné súdne orgány...“⁶³ Tiež bolo mienené, že zainteresované osoby, ktoré vykonávali verejné funkcie, nekonali podľa noriem etiky a vážnosti. V dôsledku toho komisia vymenovala osoby, ktoré vykonávajú, alebo vykonávali verejné funkcie, pričom súdila, že by mali zanechať posty im delegované vládou. Jednalo sa o Josého Valdiviu, Rafaela Salazar Alonsa, Eduarda Benza, Sigfrida Blasca, Aurelia Lerroux, Juana Pich y Pona, Santiaga Vinardella a Miguela Galanteho.⁶⁴ Posudok obsahoval taktiež oznámenie o posunutí protokolu z Generálneho riaditeľstva bezpečnosti súdnej autorite.⁶⁵

Hneď po vydaní posudku boli zo svojich funkcií odvolaní Miguel Galante a Aurelio Lerroux. Takisto sa objavovali špekulácie o odstúpení Salazara Alonsa a Pich y Pona. Napriek verejnemu vyhlasovaniu svojej neviny a žiadosti o prešetrenie celej doby vykonávania svojej funkcie, sa Alonso neobjavil 26. októbra na radnici.⁶⁶ 28. októbra už verejne prezentoval svoju demisiu (ktorú mal doručiť v liste už 19. 10. 1935 — pozn. autora) a v rovnaký deň (28. 10. 1935) sa „Rada ministrov na schôdzi rozhodla nariadiť odstúpenie z oficiálnych postov pre všetky osoby, ktoré sa objavujú ako obvinené v posudku parlamentnej komisie“.⁶⁷ V dôsledku tohto nariadenia opustil svoje funkcie aj Juan Pich y Pon, pričom sa množili fámy o výmene dvoch ministrov.

Na margo Alonsovej (ne)viny je potreba uviesť, že „dokumenty v moci komisie tiež odhalili, že minister vnútra Salazar Alonso autorizoval *Straperlo* 25. augusta 1934 na základe toho... že to nebola (hra) založená na šťastí, hazarde a náhode a tak nepo-

60 RUIZ MANJÓN, O., c. d., s. 514–515.

61 Tamtéž.

62 *El Debate*, 27. 10. 1935, s. 2.

63 *La Prensa*, 27. 10. 1935, s. 1.

64 Tamtéž, s. 1, 4.

65 RUIZ MANJÓN, O., c. d., s. 516.

66 *El Debate*, 27. 10. 1935, s. 2.

67 *La Voz*, 28. 10. 1935, s. 1.

rušovala existujúcu legislatívu.“⁶⁸ Alonso neskôr priznal, že je možné, že poskytol svoj súhlas, ale nie s vedomím, že sa jedná o hazardnú hru. Komisia pri vyšetrovaní natrafila na už spomenutý protokol, obohatený o Alonsovu ručne písanú poznámku z 3. septembra, ktorá povolenie rušila. Tento príkaz bol ale podľa všetkého retrospektívnym aktom.⁶⁹

V dňoch 26.–28. októbra sa uskutočnilo viacero stretnutí *Radicales*. Ich obsahom bola aktuálna kríza, otázka potreby udržania vládneho bloku, taktiež bolo riešené postavenie strany v otázke posudku komisie a vymenoval sa výbor, ktorý mal stanoviť postoj strany v nachádzajúcej debatae.⁷⁰ Na schôdzi dňa 28. októbra bolo rozhodnuté „udelit právo zasahovania do parlamentnej debaty... poslancom Radikálnej strany, ktorí boli členmi výboru, obvineným v posudku a tým, ktorých sa bude debata priamo dotýkať“.⁷¹ Okrem tendencií istých členov strany, ktorí sa snažili presadiť líniu jej očistenia od obvinených (Jalón, Diego Hidalgo), dokladajú problémy strany aj fámy o odchode Lerrouxa a jeho nahradenie Albom, správa o rozpustení Radikálnej strany v provincii Teruel,⁷² alebo zrušenie oslavy na počesť Lerrouxa v Avile.⁷³

Spoločným rysom, ktorý sa objavoval v periodikách z Madridu a Astúrie na margo posudku komisie, bola potreba vyvodenia dôsledkov a potrestania vinníkov. Zároveň však bolo možné badať určité rozdiely, keďže podľa periodík v Astúrii sa vravelo, že posudok je príliš povrchný (*El Carbayón, El Noroeste*). Zaujímavým javom bola takisto na jednej strane chvála spolupráce *Radicales* v objasňovaní prípadu (*El Carbayón*), pričom na strane druhej, ako uvádzal *La Voz de Asturias*: „Je nepochybné, že niektorí členovia CEDA mali podiel na vyvolaní nedávneho politického problému.“⁷⁴ V madridských periodikách bolo možné namiesto kritiky posudku znova badať skôr spory medzi ľavicovým a pravicovými novinami. Republikánska lavica sa orientovala na kritiku monarchistov a pravice (*Heraldo de Madrid, La Libertad, La Voz*), ako aj na obhajobu nezainteresovania ľavice v afére, kedy *Heraldo de Madrid* citoval Azañu: „Nepotrebujem takéto zbrane na boj s mojimi nepriateľmi.“⁷⁵ Zaujímavý komentár poskytol *La Libertad*: „Nechceme krutosť ani pomstu voči nikomu. Štedrosť v odpúšťaní je republikánskym základom. Ale nie je možné zmieriť sa s nepotrestaním, ktoré sa dá zahliadnuť v istých politických intrigách...“⁷⁶ Pravicové periodiká pokračovali v xenofóbnom a protizidovskom diskurze (*El Debate, El Siglo Futuro*), pričom *El Siglo Futuro* obviňoval zo spolupráce so Straussom katalánskych separatistov a Indalecia Prieta a tvrdil, že *Straperlo* videli pravdepodobne aj ďalšie postavy z „tragického októbra“.⁷⁷ *El Debate* naproti tomu tvrdil, že záležitosť by nemala ovplyvniť vládu ako

68 TOWNSON, N., *The Crisis of Democracy...*, s. 320.

69 Tamtéž.

70 RUIZ MANJÓN, O., c. d., s. 516–517.

71 Tamtéž, s. 517.

72 *La Voz*, 28. 10. 1935, s. 4.

73 *La Voz*, 26. 10. 1935, s. 3.

74 *La Voz de Asturias*, 27. 10. 1935, s. 4.

75 *Heraldo de Madrid*, 28. 10. 1935, s. 1.

76 *La Libertad*, 27. 10. 1935, s. 1.

77 *El Siglo Futuro*, 28. 10. 1935, s. 10.

takú (26. októbra), popisoval, že posudok potešil opozíciu, no napriek celej záležitosti je potreba pokračovania práce vlády (27. októbra).

Ako už bolo dohodnuté pred ukončením práce Vyšetrovacej komisie, jej posudok bol dňa 28. októbra 1935 hlavnou témou parlamentnej debaty. V jej úvode prezident komisie Gregorio Arranz popísal postup komisie pri vyšetrovaní aféry, pričom dodal: „My (komisia — pozn. autora)... sme došli k záveru, že je potrebná sankcia politického charakteru. Toto bolo úlohou komisie, nemala prečo zahájiť súdne konanie a odsúdiť.“ Na záver vyzval snemovňu, aby podľa vlastného svedomia posudok prijala alebo odmietla.⁷⁸ Po ňom vystúpil Sigfrido Blasco so slovami o svojej nevine, pričom tvrdil, že bol oslovený priateľom, aby Samperovi odporučil autorizáciu hry *Straperlo*, a tak „celá jeho participácia v záležitosti *Straperlo* bola redukovaná na odporúčenie žiadosti...“⁷⁹ V nasledujúcom prejave Salazar Alonso popieral svoju autorizáciu nezákonnej hry a kritizoval komisiu, ktorá napriek existencii dvoch protokolov, prikladala menšiu váhu tomu s Alonsovou vlastnoručne písanou poznámkou proti povoleniu hry. Taktiež chcel vedieť, či ho jeho kolegovia poslanci považujú za čestného muža a či jeho počestný život nehovorí v jeho prospech.⁸⁰

Na tieto slová reagoval Arranz, ktorý prečítal list Benza adresovaný Straussovi. V ňom bol Strauss informovaný o povolení *Straperlo*, pretože to nebola hazardná hra, pričom Benzo tento list napísal so súhlasom Alonsa. Takisto citoval výpoveď Alonsa pred komisiou, kedy bývalý minister priznal svoj súhlas s autorizáciou, keďže nešlo o hazardnú hru. Alonso mal Benzovi povedať, aby odoslal pokyny v takej podobe, aby minister mohol povedať že takáto autorizácia neexistovala.⁸¹ Po kritickom prejave Fuentesu Pílu, kedy na jeho konci autor poukázal na svoju snahu v komisii zahrnúť do zoznamu obvinených aj Vaquera, sa k slovu dostal Alejandro Lerroux.

Jeho očakávaný prejav bol však sklamaním. Už v úvode uviedol, že nebude obraňovať nikoho a nič.⁸² Takisto tvrdil, že v deň, keď už nebude ministrom, sa bude môcť postaviť obvineniam z nemorálnosti voči Radikálnej strane. Deklaroval, že strana nebude brániť v práci súdom a prijme sankcie voči tým, ktorí sú strany nehodní. Na to však nepotrebuje stimuly, tak ako ich nepotrebovala nikdy, pretože to nie je prvýkrát, čo strana napriek bolesti splnila to, čo jej kázala povinnosť.⁸³ Svoj prejav ukončil slovami: „... našou povinnosťou je pokračovať vo vládnom bloku, ktorý preukázal republike toľko služieb a ktorý je momentálne jediným možným prostredníkom vlády. Preto chcem vedieť, či sa uchová solidárnosť.“⁸⁴ Ďalším diskutérom bol Primo de Rivera,⁸⁵ ktorý sa vyjadril veľmi kriticky k morálke Radikálnej strany, pričom tvrdil

⁷⁸ *La Prensa*, 29. 10. 1935, s. 1, 4.

⁷⁹ GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 158.

⁸⁰ *La Prensa*, 29. 10. 1935, s. 4.

⁸¹ *La Prensa*, 29. 10. 1935, s. 4.

⁸² Čo bolo v značnom protiklade k tomu, čo mal povedať na schôdzi *Radicales* dňa 27. októbra, kedy sľúbil obraňovať Aurelia Lerroux pred všetkými, in: *El Noroeste*, 29. 10. 1935, s. 1.

⁸³ GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 167–168.

⁸⁴ *La Prensa*, 29. 10. 1935, s. 4.

⁸⁵ José Antonio Primo de Rivera y Sáenz de Heredia (1903–1936) — španielsky politik, právnik, syn bývalého diktátora Miguela Primo de Riveru. V roku 1933 založil *Falange Espa-*

že „*Straperlo* nie je ničím iným ako diskvalifikáciou celej politickej strany. A touto stranou je tá, ktorú vedie pán Lerroux.“ Takisto uviedol, že „táto strana, počínajúc jej šéfom, musí zmiznúť z verejného života“.⁸⁶

Chapaprieta podporil stanovisko predošlého diskutéra Mauru, podľa ktorého bolo potrebné ukončiť debatu a prejsť k hlasovaniu o posudku, pričom premiér oznámil podporu posudku zo strany vlády. Taktiež oznámil odchod z verejných funkcií všetkých obvinených. Gil Robles vo svojom prejave súhlasil s predošlým návrhom ukončenia debaty a prechodu k hlasovaniu, pričom ako člen vlády vyjadril súhlas s posudkom, ale zároveň deklaroval možnosť slobodného hlasovania pre členov jeho strany. Pochválil prácu komisie a potešenie, že medzi obvinenými nie je žiadny príslušník vlády a predpovedal objasnenie počínania každého zainteresovaného v prípade. Takisto navrhol anonymné hlasovanie poslancov o posudku, s použitím bielych a čiernych loptičiek, k čomu nakoniec aj došlo. Orozco (Radikál) sa vyjadril kriticky k úlohe komisie a k jej posudku, pričom tvrdil že „komisia nemôže fungovať ako *Tribunal de Honor*, ktorých fungovanie zakazuje ústava a navyše nemôžete (vy, poslanci — pozn. autora) sankcionovať tých, ktorých ste nevypočuli, pretože nie sú poslancami“.⁸⁷ Uviedol tiež, že strana má záujem na objasnení a penalizovaní, no ako taká nenesie žiadnu zodpovednosť.

Proti tejto kritike práce komisie sa postavil jej člen Iglesias Corral, ktorý tvrdil, že posudok bol výsledkom vyšetrovania komisie a rozhodne o ňom parlament.⁸⁸ Tesne pred začiatkom hlasovania bol odmietnutý *voto particular*⁸⁹ Lamamié de Clairaca, ktorý požadoval pre všetkých, priamo alebo nepriamo zahrnutých do záležitosti, odstúpenie z vládnych funkcií.⁹⁰

Po schválení prvých dvoch častí posudku došlo k hlasovaniu o osobnej zodpovednosti. Hlasovanie o vine Salazar Alonsa vyznelo rozdielom troch hlasov v prospech bývalého ministra, naproti tomu vina Sigfrida Blasca bola uznaná 190 hlasmi v jeho neprospech. Čo sa týka hlasovania ohľadom zvyšných obvinených, napriek protestom *Radicales*, že sa jedná o „zásah snemovne do kompetencií, ktoré náležia inej moci“,“⁹¹ bola nakoniec prostredníctvom jedného spoločného hlasovania uznaná vina Valdiviu, Galanteho, Benza, Aurelia Lerroux, Pich y Pona a Vinardella. Tohto hlasovania sa

ñola, hlásiacu sa k národnému syndikalizmu a inšpirovanú fašizmom. Po voľbách v roku 1933 sa dostal do parlamentu, no po víťazstve Ludového frontu vo februári 1936 bola postavená *Falange Española* mimo zákon a jej členovia boli prenasledovaní. V dobe vypuknutia občianskej vojny sa nachádzal vo väzení, bol obvinený z konšpirácie proti režimu a 20. 11. 1936 popravený. Po jeho smrti bol budovaný kult osobnosti José Antonia Primo de Riveru — martýra v boji proti marxizmu.

⁸⁶ GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 166.

⁸⁷ *La Prensa*, 29. 10. 1935, s. 4.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ *Voto particular* — názor, ktorý je predložený jedným alebo viacerými členmi výboru či komisie, v protiklade s názorom väčšiny, in: http://lema.rae.es/drae/srv/search?id=6YnDO-fhaPDXX2BWECSzw#voto_particular.

⁹⁰ GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 171.

⁹¹ Tamtéž, s. 172.

Radikálna strana už nezúčastnila. Posledné dve časti posudku boli nakoniec takisto schválené.

Ako uvádza Ruiz Manjón, hlasovanie o vine spôsobilo znechutenie u *Radicales*, kedy bola z intrigy obviňovaná CEDA, ktorá nehlasovala v prospech Blasca, najnebezpečnejšieho konkurenta Luciu vo Valencii, zatiaľ čo pomohla Salazarovi Alonsovi, ktorý bol najvýznamnejším propravičiarom v Radikálnej strane.⁹²

Tak ako už predtým predpokladali niektoré denníky, dňa 29. októbra opustili vládu Alejandro Lerroux a Juan José Rocha. *Radicales* však aj naďalej ostali vo vláde, keďže odchádzajúcich ministrov nahradili Luis Bardajá a Juan Usabiaga, pričom došlo k presunu v rámci ministerských rezortov. Po Chapaprietovej verejnej deklarácii novej vlády (čo vyprovokovalo pobúrenie u *Radicales*, ktorí požadovali najprv stranícke schválenie novovymenovaných ministrov, k čomu nedošlo — pozn. autora), získal nový kabinet v parlamente 30. októbra podporu 163 poslancov. Ukážkou nedisciplinovanosti a nespokojnosti istých členov Radikálnej strany bolo parlamentné vystúpenie Pérez Madrigala, ktorý sa veľmi kriticky vyjadril na adresu Chapaprietu, Roblesa ako aj k fungovaniu samotných kortesov. Jeho vystúpenie však bolo odmietnuté stranou, ktorá vyjadrila podporu novej vláde.⁹³ 30. októbra sa vláda rozhodla pre vymenovanie špeciálneho sudcu pre prípad *Straperlo*, s jurisdikciou v celom Španielsku.

Parlamentná debata a vymenovanie novej vlády zamestnali v danom období miestne periodiká v značnej miere. Aféra Strauss a jej konzekvencie boli primárnou témou snád' všetkých novín. Medzi reflexiou udalostí periodikami z Madridu a Astúrie možno badať určité kontradikcie, pričom hlavným rozdielom boli správy o študentských nepokojoch v Madride, ktoré však boli paradoxne prítomné iba v novinách z Astúrie. *Región* uverejnil dňa 29. októbra správu o tom, že na fakulte farmácie v Madride došlo k rôznym incidentom spojeným so *Straperlo*, pričom v priebehu protestu vyšiel z fakulty bývalý minister Giral, ktorého študenti obklúčili, zničili mu okuliare a Giral musel nakoniec pred davom utiecť v sidecare motorky.⁹⁴ *La Voz de Asturias* priniesol 29. októbra správy o mládežníckej manifestácii z predošlého dňa v Madride. Tá sa uskutočnila v dôsledku aféry *Straperlo* na ulici Alcalá a bola rozohnaná bezpečnostnými zložkami, no už na druhý deň sa uskutočnili ďalšie protesty s rovnakým leitmotívom, pričom došlo i k zatýkaniu. Takisto boli spomenuté protesty na univerzite, v tomto prípade spojené s rozdávaním fašistických letákov.⁹⁵ Manifestácie v dôsledku aféry boli spomenuté tiež v denníkoch *El Carbayón*, *El Comercio*, *El Noroeste* a *La Prensa*.

Naproti tomu madridský *La Voz* priniesol 29. októbra len krátky komentár o manifestácii z predošlého dňa v centre Madridu.⁹⁶ V periodikách z Astúrie takmer absentovala kritika vlády, častejšia ale bola kritika ľavice (*La Voz de Asturias*, *El Carbayón*). Zaujímavým bol takisto článok z *El Carbayón* (29. októbra), v ktorom sa požadovalo pokračovanie Angela Velardeho na poste generálneho guvernéra Astúrie, z ktorého mal byť odvolaný kvôli afére *Straperlo* a jej ďalším konzekvenciám. Ďalším rozdielom bola aj konzistentná

92 RUIZ MANJÓN, O., c. d., s. 523.

93 Tamtéž, s. 525–526.

94 *Región*, 29. 10. 1935, s. 16.

95 *La Voz de Asturias*, 29. 10. 1935, s. 4.

96 *La Voz*, 29. 10. 1935, s. 1.

kritika voči Radikálnej strane a jej členom, kedy s odhliadnutím od snáh o potrestanie a kritiky obvinených osôb v afére, vo väčšej miere začínalo odsudzovanie strany a jej členov ľavicovými aj pravicovými periodikami z Madridu až od 29. 10. 1935. Viditeľnejšia kritika Radikálov sa v astúrskej tlači objavila tiež až koncom októbra, no iba v denníku *El Carbayón*, ktorý navyše autora obvinenia neraz označil ako „žida Straussa“.⁹⁷

V madridskej aj v astúrskej tlači figuroval 30. októbra manifest španielskych intelektuálov, týkajúci sa aféry *Straperlo*, v ktorom sa deklarovalo: „V španielskej politike sa uskutočnil škandál, ktorým republika dokázala svoju účinnosť. V časoch monarchie boli podobné škandály ututlané... Dnes to ale takto neprebehlo. Štátne orgány prevzali záležitosť, fungovali normálne... Škandál dosahuje k politikom jednej z dvoch strán, ktoré sú základom vládneho bloku. Táto strana znáša dôsledky. A to, čo najzákladnejšie morálne cítenie nemôže dovoliť, je, aby sa druhá vládnuca strana (CEDA — pozn. autora) obohacovala na akte, ktorý ona neiniciovala, no cítila sa povinnou sekundovať... a dokonca vyberala, dbajúc na svoje politické záujmy i mená vinníkov.“⁹⁸

Značné rozdiely boli takisto prítomné medzi ľavicovými a pravicovými periodikami. V globále možno tvrdiť, že kritika parlamentu a vládnej koalície, ako aj ich konania v celej afére, bola u periodík republikánskej ľavice v posledných dňoch októbra značne tvrdšia a rozsiahlejšia (*Heraldo de Madrid*, *La Libertad*). Naproti tomu *El Debate* prácu kortesov a vlády chválil a *El Siglo Futuro* pokračoval v protižidovskom diskurze orientovanom najmä proti Straussovi. Zaujímavým aspektom u pravicových denníkov v Madride bolo určité bagatelizovanie celej aféry. To bolo možné badať už 26. októbra v *El Debate*: „Pretože ihneď po tom, ako je nám predložená záležitosť, ktorá sa zdá byť vzrušujúcou, vyplynie z toho po vyšetrovaní, aféra zo zapadákov.“⁹⁹ Po parlamentnej diskusii *El Debate* deklaroval, že „istotne smutná a poľutovaniahodná epizóda, ale urovnaná so všetkou dôstojnosťou a rýchlosťou, nemôže byť prekážkou jasnému a potrebnému smerovaniu politického života (tohto) národa“.¹⁰⁰ Podobný diskurz uvádzal aj *El Siglo Futuro*, ktorý vyzýval k vyriešeniu aj ostatných afér, ktoré sa dotýkali oveľa vyšších súm. Tieto výroky iba potvrdzovali vyššie uvedenú úlohu pravice a najmä strany CEDA v afére *Straperlo*. Nadalej pokračoval v publicistickej sfére i boj medzi ľavicou a pravcou, kedy ľavica kritizovala CEDA a obviňovala ju zo zneužitia Straussovho obvinenia proti *Radicales* (*Heraldo de Madrid*, *La Libertad*), naproti tomu pravicové periodiká považovali za autora celej záležitosti ľavicu, pričom kritizovali jej snahy rozpustiť kortesy a rozbiť vládny blok.

V mnohých denníkoch sa v danej dobe objavil list generála Franca, v ktorom popiera svoju zainteresovanosť v celej záležitosti, pričom tvrdí, že si bol vedomý, že autorizácia bola v kompetencii civilných úradov a preto nevydal žiadne povolenie.¹⁰¹ Franco konal v dôsledku existencie abecedného zoznamu pripojeného k obvineniu, v ktorom Strauss vymenoval politické osobnosti, ktoré vraj mali byť do celej záleži-

97 *El Carbayón*, 29. 10. 1935, s. 1.

98 *Heraldo de Madrid*, 30. 10. 1935, s. 16. Pod tento manifest sa podpísali osobnosti ako Miguel de Unamuno, Pío Baroja, Juan Ramón Jiménez, alebo José Bergamín (pozn. autora).

99 *El Debate*, 26. 10. 1935, s. 5.

100 *El Debate*, 29. 10. 1935, s. 1.

101 *La Voz*, 28. 10. 1935, s. 3.

tosti zahrnuté. Okrem Franca sa medzi nimi nachádzali aj Ricardo Samper, Diego Hidalgo a Alejandro Lerroux. Tieto obvinenia však boli postavené na vode a Chapaprieta zoznam oddelil od zvyšku listu s obvineniami.¹⁰² Snaha o obžalobu čo najväčšieho počtu osôb z verejnej sféry však len dokladá politický zámer celého obvinenia, pričom Prietovu intervenciu potvrdzoval i Alcalá-Zamora.¹⁰³

Strauss poskytol koncom októbra rozhovor, v ktorom tvrdil, že Aurelio Lerroux bol jeho spolupracovníkom, no v záležitosti nemali ekonomické záujmy žiadne úradné osoby, ktorým ani nič nezaplátil. Ako dodal, všetko čo chce, je navrátenie peňazí, z ktorých zatiaľ dostal iba 75.000 peset.¹⁰⁴ Poprel vzťahy s Prietom a vyzval Vyšetrovaciu komisiu, aby ho vypočula, ale mimo Španielska.¹⁰⁵ 29. októbra dostal prezident parlamentnej komisie list od Straussovho právnicka, v ktorom požadoval nápravu ohľadom tvrdení, že jeho klient je nemravník a vydierač. Dodával, že Strauss iba napísal list najvyššej autorite národa — prezidentovi, pretože chcel získať späť svoje financie, pričom len žiadal prezidentovu pomoc a španielska politika ho vôbec nezaujímal.¹⁰⁶ Tento list bol posunutý Albovi a neskôr ministrovi spravodlivosti.

Ďalší list prišiel Chapaprietovi v novembri 1935. V tomto momente však už bolo vyšetrovanie aféry v kompetencii špeciálneho sudcu Ildefonsa Bellóna, vymenovaného dňa 2. 11. 1935. Autorom listu bol znova Straussov advokát, ktorý protestoval voči prívlastkom, aké sa dostali jeho klientovi a znovu žiadal odškodnenie za Straussove výdavky z roku 1934. Tento list bol posunutý špeciálnemu sudcovi Bellónovi.¹⁰⁷

V tlači ľavice a republikánskej ľavice sa v priebehu prvej polovice novembra znovu objavovala kritika CEDA a monarchistov (*Heraldo de Madrid, La Libertad, El Sindicalista*), ako aj kritika a výzva k rozpusteniu kortesov. Opäť bola z politickej intrigy obviňovaná pravica (*Heraldo de Madrid, La Libertad*), pričom tento škandál mal slúžiť na prekrytie starých škandálov z obdobia monarchie. Zaujímavou bola v tomto prípade opakovaná požiadavka revízie majetku v denníku *La Libertad* (2. novembra, 7. novembra), zdôvodňovaná slovami: „Krajina pociťuje mimoriadnu zvedavosť poznať prostriedky, ktoré využili niektorí páni, aby zmenili cez noc svoju ekonomickú situáciu.“¹⁰⁸ Taktiež tu bola prítomná kritika voči *Radicales*, či už voči jednotlivcom — Salazarovi Alonsovi či Juanovi Pich y Pon, alebo voči strane ako celku, ako tomu bolo v prípade záležitosti so železničnou politikou *Radicales* v článku z *La Libertad* publikovanom dňa 6. novembra.

V pravicových denníkoch z Madridu sa znova objavoval antižidovský a proticudzinecký diskurz (*El Siglo Futuro*), ako aj snaha zabudnúť na celú aféru (*El Siglo Futuro, El Debate*), pričom posledne menovaný denník uvádzal, že „aféra Strauss sa napriek nedávnomu rozmachu už vytráca do vzdialených spomienok“.¹⁰⁹ Takisto bola prítomná

102 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 109–110.

103 TOWNSON, N., *La ruptura de un consenso...*, s. 35.

104 *El Siglo Futuro*, 29. 10. 1935, s. 11.

105 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 177.

106 Tamtéž, s. 175–176.

107 *Heraldo de Madrid*, 13. 11. 1935, s. 11.

108 *La Libertad*, 7. 11. 1935, s. 1.

109 *El Debate*, 7. 11. 1935, s. 7.

kritika ľavice a jej politiky, ako i výzvy k vyriešeniu aj ostatných, ľavicových afér. Odsudzovanie Radikálnej strany a jej členov tu nebolo až tak časté.

Reflexia aféry v tlači z Astúrie v prvej polovici novembra bola značne heterogénna. Na jednej strane bola kritizovaná a z intrigy obviňovaná ľavica (*La Voz de Asturias, El Carbayón*), no zároveň bola kritizovaná i vláda (*El Noroeste*). Takisto bolo prítomné odsudzovanie Radikálnej strany a jej členov (*El Noroeste, La Prensa, El Carbayón*). Na druhej strane, dochádzalo i k obrane *Radicales*, kedy *La Voz de Asturias* v komentári z 2. novembra neveril, že by bol Alejandro Lerroux vinný z akejkoľvek podozrivej aktivity. Okrem nových informácií ohľadom Straussových aktivít v Katalánsku a Belgicku tu bola tiež uverejnená správa o demisii španielskeho ambasádora v Mexiku z dôvodu solidarity s Alejandrom Lerroux.¹¹⁰

Aféra *Straperlo* mala pre *Radicales* veľmi vážne dôsledky. Došlo k odchodu viacerých členov a rozpadu rôznych lokálnych organizácií. V tejto zložitej situácii bola zvolaná schôdza na 6. novembra. Primárnymi záležitosťami schôdze bola otázka podpory vlády a reorganizácia strany. Lerroux navrhol podporiť vládu, zvolať národný kongres strany a vytvoriť komisiu na stranícku reorganizáciu, pričom sľúbil prednesenie návrhu o reorganizácii strany na ďalšom stretnutí dňa 7. novembra.¹¹¹ V strane však panovali rozpory, čoho dôsledkom bola pokračujúca nedisciplinovanosť Pérez Madrigala, ktorý kriticky interpeloval Chapaprietovu politiku, no znova bolo jeho konanie označené za nezlučujúce sa s názormi strany.¹¹² Na stretnutí *Radicales* 7. 11. 1935 Lerroux predniesol svoj návrh na reorganizáciu strany a vytvorenie výborov na presné štúdium nových projektov diskutovaných v kortesocho. Bolo dohodnuté, že oba návrhy budú prerokované na ďalšej schôdzi 13. novembra.¹¹³

Dňa 13. novembra tak bola vytvorená v Radikálnej strane Reorganizačná komisia, do ktorej boli zvolení Alba, Diego Hidalgo, Pareja Yébenes, Rey Mora, Arrazola, Alcalá Espinosa a Dario Pérez. Ako uviedli viacerí poslanci, primárnym cieľom komisie nebolo „stínanie hláv,“ ale uskutočniť očistu strany, ku ktorej malo dôjsť bez perzekučnej horlivosti.¹¹⁴ I v otázke rozsahu kompetencií komisie však panovali rozdielne názory v rámci strany. Na schôdzi dňa 21. 11. 1935 bol prednesený a takmer jednohlasne (s výnimkou Pérez Madrigala) schválený návrh Reorganizačnej komisie. Jeho základom bolo okrem opätovného potvrdenia politickej orientácie strany k podpore vládneho bloku, taktiež rozpustenie organizácií v Katalánsku a v Madride a vytvorenie reorganizačných komisií vo všetkých provinciách, kde to bolo potrebné.¹¹⁵ Kríza strany však naďalej pokračovala, čoho dôkazom boli okrem prejavu *Guerra del Río*, v ktorom kritizoval vládny blok a úlohu *Radicales* v ňom, aj správy o pravdepodobnom vyhodení Pérez Madrigala zo strany.¹¹⁶

Na pozadí týchto udalostí sa periodiká aj v druhej polovici novembra 1935 venovali afére Strauss a jej dôsledkom. S odhliadnutím od informácií o postupe vyšetrova-

110 *El Comercio*, 3. 11. 1935, s. 6.

111 RUIZ MANJÓN, O., c. d., s. 529–530.

112 *La Voz*, 12. 11. 1935, s. 8.

113 RUIZ MANJÓN, O., c. d., s. 531–532.

114 *La Voz*, 13. 11. 1935, s. 1, 8.

115 TOWNSON, N., *The Crisis of Democracy...*, s. 330.

116 Joaquín Pérez Madrigal prešiel do strany CEDA až v roku 1936 (pozn. autora).

nia (Bellón stihol vypočít okrem iných aj Aurelia Lerroux, Benza, Blasca, Vaquera, Sampera a Salazara Alonsa — pozn. autora), bola v periodikách z Astúrie v druhej polovici novembra prítomná kritika *Radicales* (*El Comercio*, *La Voz de Asturias*), ako aj komentáre k zlej situácii v strane (*El Carbayón*, *La Prensa*). Kritika ľavice či pravice bola v tomto prípade nepatrná. Zaujímavými boli komentáre v *La Voz de Asturias*, ktorý vo vydaní z 15. novembra považoval komplikovanú politickú situáciu za dôsledok aféry *Straperlo*, no v komentári z 23. 11. 1935 celkom mylne zhodnotil politickú situáciu slovami: „Netreba zabudnúť, že raz v budúcnosti, bude najväčším nepriateľom CEDA Radikálna strana — nepriateľ ukrutný a zúfalý.“

V madridských novinách pokračovala kritika vlády zo strany ľavice a republikánskej ľavice (*Heraldo de Madrid*, *La Libertad*, *El Sindicalista*). Takisto bola prítomná snaha o rozpustenie vtedajších kortesov v *La Libertad*. („Aká namáhavá a dlhá agónia pre tieto kortesy. Je to ale adekvátny koniec.“)¹¹⁷ Ľavicové periodiká taktiež odsudzovali pravicu a CEDA (*La Libertad*, *La Claridad*, *Heraldo de Madrid*), kedy sa napríklad po prejave Radikála Guerru del Río, v ktorom kritizoval pravicu, denník *Heraldo de Madrid* 22. novembra vyjadril, že „nás istotne teší, že tak skúsený reprezentant strany ako je Guerra del Río poukazuje na pravdivý zdroj pôvodu intrigy, protirečiac tak prvej verzii mnohých svojich kolegov, ktorí videli ľavicu ako pôvodcu škandálu...“¹¹⁸ Nie je prekvapením, že kritický postoj voči *Radicales* bol častý a prítomný vo všetkých periodikách ľavice, čo potvrdzuje napríklad aj kritika od inak indiferentného denníka *La Voz* zo dňa 16. novembra, ktorý však zároveň na druhej strane čiastočne prispel k bagatelizovaniu aféry publikovaním Bellónovho tvrdenia, že „... je isté, že v porovnaní s tým, čo sa udialo okolo Staviského,¹¹⁹ je táto aféra záležitosťou drobných.“¹²⁰ Nekompromisné stanovisko voči *Radicales* zaujal najmä *La Libertad*, ktorý tvrdil, že „u Radikálnej strany nie je možné uzdravenie... to najlepšie čo môžeme urobiť, aby mal koniec určitý nádych tragédie, je vpáliť strane guľku do hlavy, alebo naordinovať jej silnú dávku kyanidu...“¹²¹

Už spomenuté zľahčovanie celej aféry bolo viditeľné aj u pravice. Zatiaľ čo *El Siglo Futuro* vyzýval k riešeniu i ďalších problémov, dôležitejších ako *Straperlo*, komentáre *El Debate* na tému aféry sa v tomto období obmedzili na popis vyšetrovania a situácie, ako aj udalostí u *Radicales*. Zaujímavým javom, ktorý bolo možné sledovať u *El Siglo Futuro* bol odklon od „straussovského“ protižidovského diskurzu a častejšia kritika vlády, ako i samotného republikánskeho zriadenia. Určite nebolo prekvapením pokračujúce ohradzovanie sa voči ľavici a ľavicovej tlači: „*La Libertad*, ktorý obraňuje podpaľačov, zlodejov a vrahov z Októbra, v čom vidí ducha a základ republiky, reční o morálnej prestíži republiky!“¹²² Nečakaným nebolo ani kritizovanie CEDA zo strany *El Siglo Futuro*. Stále prítomná a častá bola aj kritika Radikálnej strany a jej členov:

117 *La Libertad*, 19. 11. 1935, s. 2.

118 *Heraldo de Madrid*, 22. 11. 1935, s. 10.

119 Serge Alexandre Stavisky (1886–1934) — francúzsky finančník a defraudant, židovský prisťahovalec z územia dnešnej Ukrajiny, hlavná postava „Staviského aféry“ — symbolu korupcie v Tretej francúzskej republike, ktorá viedla k pádu Chautempsovej vlády.

120 *La Voz*, 22. 11. 1935, s. 1.

121 *La Libertad*, 19. 11. 1935, s. 2.

122 *El Siglo Futuro*, 15. 11. 1935, s. 7.

„... pretože ak je niečo isté v politickej budúcnosti, tak je to zánik tejto (Radikálnej — pozn. autora) strany, zapudenej rovnako ľavicou ako aj pravitou.“¹²³ S odstupom času sa môže ako vizionársky javiť komentár: „... kto zle začal, zle aj skončí; a začali sme veľmi zle. Hráme sa na revolúciu, uvidíme ako skončí táto hra na policajtov a zlodějov...“¹²⁴

Dňa 28. 11. 1935 sa v periodikách objavila správa o novom škandále Radikálnej strany, afére *Nombela (Tayá)*, kde bol zo zneužitia verejných financií obvinený i samotný Alejandro Lerroux. Po vyšetovaní podobnom afére *Straperlo* (aj s komisiou a jej posudkom — pozn. autora), a napriek tajnému hlasovaniu v parlamente, ktoré Lerrouxa označilo za nevinného, bola aféra *Nombela* politickým pohrebom šéfa *Radicales* a potvrdením rozpadu jeho strany.¹²⁵ To dokladá aj neúspech *Radicales* vo voľbách vo februári 1936, kedy bolo stranické zastúpenie v parlamente redukované na 4 poslancov, pričom strana získala len 0,9 % hlasov, na rozdiel od volieb v roku 1933, kedy dosiahla 21,6 %, čiže 102 kresiel.

Dňa 10. marca 1936 bol v novinách publikovaný sumár z aféry Strauss, vypracovaný Bellónom, ktorý deklaroval ako obžalovaných Straussa, Aurelia Lerroux, Gasu, Uzcuduna, Galanteho a Vinardella. Sumár tiež posúval ďalšie vyšetovanie druhej komore Najvyššieho súdu, aby tá určila, či je potreba trestného stíhania ďalších jednotlivcov.¹²⁶ Napriek tomu, že „už parlamentná komisia poukázala na to, že *Straperlo* nepatrilo medzi hry zakázané španielskymi zákonmi...“,¹²⁷ tento sumár označil *Straperlo* za prístroj, ktorý sa zdal byť v poriadku, no vždy keď fungoval, došlo k zmene pomocou manipulácii uskutočnených Straussom, pričom takto boli dosiahnuté vysoké zisky.¹²⁸ Škandál bol aktuálny i v predvečer občianskej vojny, čoho dôkazom bol aj návrh na obžalobu Salazara Alonsa v júni 1936 z dôvodu jeho zainteresovania v afére.¹²⁹

V rámci aféry *Straperlo* však k súdному procesu nedošlo a preto nie je možné potvrdiť, že by medzi vyšetovanými skutkami bol nejaký trestný čin.¹³⁰ Ako bolo uvedené, reflexia aféry bola v rámci Madridu a Astúrie značne heterogénna. Zatiaľ čo situácia v madridskej tlači bola poznamenaná spormi medzi ľavicou a pravitou a „ich“ denníkmi, v Astúrii, najmä pre nedostatok ľavicovej alebo ľavicovo-republikánskej tlače, takéto spory takmer absentovali. Zaujímavým paradoxom ostáva popis študentských protestov uskutočnených v Madride periodikami z Astúrie. Kritika *Radicales* bola však značne obsiahlejšia u madridských ako u astúrskejších novín. Periodiká týchto dvoch oblastí však mali aj spoločné rysy, ako napríklad výzvu k potrestaniu vinníkov a vyvodeniu dôsledkov, či chválu práce a fungovania Vyšetovacej komisie. Ďalším spoločným aspektom, bola napriek zložitej politickej situácii a rôznym politicko-ekonomickým vplyvom, prítomnosť i objektívnej a nezaujatej publicistiky. Rozdiely medzi metropolou a perifériou preto nemuseli byť tak značné, ako by sa na prvý pohľad mohlo javiť.

123 *El Siglo Futuro*, 25. 11. 1935, s. 5.

124 *El Siglo Futuro*, 26. 11. 1935, s. 7.

125 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 198.

126 *Heraldo de Madrid*, 10. 3. 1936, s. 3, 16.

127 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 181.

128 *Heraldo de Madrid*, 10. 3. 1936, s. 3, 16.

129 ABC, 24. 6. 1936, s. 18–19.

130 GARCÍA RODRIGUEZ, J. C., c. d., s. 181.

Španielska občianska vojna sa stala osudnou pre viacero postáv zainteresovaných v tejto afére (Salazar Alonso, Santiago Vinardell, José Valdivia). Tento spor ale poznačil životy všetkých protagonistov, ktorí v krajine buď zostali a museli si vybrať jednu z dvoch bojujúcich strán, alebo odišli do exilu (Pich y Pon, Blasco). Osudy iných, ako napríklad Aurelia Lerrooux,¹³¹ či Miguela Galanteho sú zahalené tajomstvom. Iniciátor celej aféry, „holandský podvodník“ Daniel Strauss, sa koncom 2. svetovej vojny stal *welfare officer* americkej armády v Európe.¹³² Napriek vážnym dôsledkom aféry pre Radikálnu stranu, ako i pre centristickú politiku Španielskej republiky, však aféru (E)straperlo nemožno považovať za koniec Druhej španielskej republiky. Republika, napriek mnohým problémom ktorým čelila, existovala aj po víťazstve Ľudového frontu vo voľbách vo februári 1936. Za jej definitívny koniec tak možno považovať až povstanie zo 17. a 18. júla 1936, ktoré viedlo k občianskej vojne a následnej diktatúre generála Francisca Franca.

ABSTRAKT

(E)STRAPERLO: ZAČIATOK KONCA DRUHEJ ŠPANIELSKEJ REPUBLIKY? PRÍKLAD KORUPCIE VO VRCHOLNEJ POLITIKE A KOMPARÁCIA REFLEXIE KRÍZY V MADRIDE A ASTÚRII

Táto štúdia sa zameriava na aféru „Straperlo“, ktorá sa odohrala na jeseň 1935 v republikánskom Španielsku. Práca skúma dopad korupčného škandálu na politickú situáciu a jeho reflexiu v dvoch odlišných oblastiach — Madrid a Astúria. Štúdia takisto sleduje vývoj a situáciu v Republikánskej Radikálnej strane (Partido Republicano Radical) na pozadí tejto aféry a jej ďalšie následky.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Straperlo, Lerrooux, Španielsko, Druhá republika, Republikánska Radikálna strana, korupcia

ABSTRACT

(E)STRAPERLO: THE BEGINNING OF THE END OF THE SECOND SPANISH REPUBLIC THE EXAMPLE OF THE POLITICAL CORRUPTION AND COMPARISON OF THE REFLECTION ON CRISIS IN MADRID AND ASTURIAS

This paper focuses on “Straperlo” affair that occurred in the republican Spain in the autumn of 1935. The work investigates the impact of the corruption scandal on the political situation and its reflection in two distinct areas — Madrid and Asturias. The study also follows the development and situation in Radical Republican Party (Partido Republicano Radical) on the background of this affair and its additional consequences.

KEYWORDS

Straperlo, Lerrooux, Spain, Second Republic, Radical Republican Party, corruption

Maroš Timko | Faculty of Arts Charles University in Prague | timkomaros@gmail.com

131 Denník ABC priniesol 1. 9. 1983 správu o úmrtí Aurelia Lerrooux y Romo de Oca dňa 18. 8. 1983, in: ABC, 1. 9. 1983, s. 69.

132 FONTBONA, M., c. d., s. 40.